

SPOLEČNOST SPEKTÁKLU

GUY DEBORD

:intu:

Guy Debord byl francouzským marxistickým teoretikem, spisovatelem, filmařem a vůdčí osobností Situacionistické internacionály (SI), jež navazovala na dřívější umělecká hnutí dadaismu, surrealismu a lettrismu.

Narodil se v roce 1931 v Paříži, studia práv nedokončil a svůj život se rozhodl věnovat politicko-uměleckým experimentům a teoretické práci nesmířitelného společenského kritika. V druhé polovině padesátých let se podíli na založení SI, která si kladla za úkol propojit moderní umění a radikálně-levicovou politiku, a tak napomoci ke zničení kapitalismu v jeho západní i východní formě. Podle situacionistů se sociální revoluce nemohla omezit jen na změnu produkčních vztahů, ale měla zahrnovat i proměnu každodenního života. Situacionistické myšlenky našly v roce 1968 rozsáhlou odezvu mezi revolujícími francouzskými studenty a zařadily se mezi hlavní ideové katalyzátory studentských bouří. Po rozpuštění SI se Debord zabývá především filmovou tvorbou; vznikají filmy *Společnost spektaklu* (1973) a *In girum imus nocte et consumimur igni* (1978). V osmdesátých letech, kdy je jeho život poznamenán rostoucí izolovaností a pesimismem, vychází knihy *Úvahy o zavraždění Gérarda Lebovici* (1985), *Komentáře ke společnosti spektaklu* (1988) a autobiografický *Panegyrik* (1989). V důsledku zdravotních potíží páchá v roce 1994 sebevraždu.

Společnost spektaklu (1967) je Debordovou nejzávažnější teoretickou prací, v níž tvořivě navazuje na Hegela, Marxe a Lukáče, aby postihl strukturu, fungování a rozpory soudobé kapitalistické společnosti, a to zejména její západní formy. Kapital podle Deborda kolonizoval životní prostor v takové míře, že dal vzniknout spektaklu, falešné reprezentaci skutečnosti, utvářející identifikační vzory, potřeby i životní čas jedinců. Kniha silně ovlivnila nejen společenskou a kulturní kritiku následujících desetiletí (J. Baudrillard, F. Jameson, M. Hardt a A. Negri), ale i praktickou podobu protestů, které se snažily a snaží „uskodit spektakulární společnosti“.

:intu:

VK Olomouc

2650717176

Guý Debord

SPOLEČNOST SPEKTÁKLU

PŮVODNÍ TITUL KNIHY:
La Société du Spectacle

PŮVODNÍ VYDÁNÍ:

Copyright © 1992, Éditions Gallimard

ČESKÉ VYDÁNÍ:

Czech edition © INTU, s. r. o., 2007

Translation © Josef Fulka, Pavel Siostrzonek, 2007

Notes © Pavel Siostrzonek, 2007

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této knihy nesmí být publikována a šířena žádným způsobem a v žádné podobě bez výslovného svolení vydavatele.

Tato kniha vychází s laskavou pomocí francouzského ministerstva zahraničních věcí, Věleoslanců Francouzské republiky v České republice a Francouzského institutu v Praze v rámci podpůrného programu F. X. Šalda.

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication F. X. Šalda, bénéficie du soutien du Ministère français des Affaires étrangères, de l'Ambassade de France en République tchèque et de l'Institut français de Prague.

ISBN 978-80-903355-5-4

Předmluva ke třetímu francouzskému vydání

Společnost spektáklu poprvé vyšla v listopadu 1967 v Paříži v nakladatelství Buchet-Chastel. Proslavily ji nepokoje v roce 1968. Tato kniha, ve které jsem nikdy nezměnil jedině slovo, byla od roku 1971 znovu vydávána v nakladatelství Champ Libre, které po zavraždění Gérarda Lebovici nese od roku 1984 jméno tohoto nakladatele. Až do roku 1991 toto nakladatelství pravidelně pokračovalo ve vydávání dotisků.

I toto vydání je naprosto totožné s vydáním z roku 1967. Tímtož pravidlem se ostatně zcela přirozeně bude řídit reedice všech mých knih v nakladatelství Gallimard. Nejsem člověk, který by se opravoval.

Takováto kritická teorie se nemusí měnit, dokud nebudou zničeny obecné podmínky dlouhého dějinného období, podmínky, které tato teorie jako první přesně popsala. Pokračující vývoj v onom období pouze potvrdil a doložil teorii spektáklu, jejíž výklad, zde znovu předkládaný, lze rovněž chápat jako historický v méně vznešeném smyslu slova: svědčí o tom, jaká byla nejkrásnější pozice v okamžiku potyček v roce 1968, a tedy i o tom, co bylo v roce 1968 již možné vědět. Rozčarování spojené s celou jejich existencí mohlo i největší tehdejší naučnický od té doby poučit o tom, co znamená „negace života, která se stala viditelnou“, „ztráta kvality“, spojená se zbožní formou, či „proletarizace světa“.

Svého času jsem kromě toho připojil i jiné postřehy týkající se nejpozoruhodnějších novinek, které se měly objevit v pozdějším průběhu téhož procesu. V roce 1979 jsem se v předmluvě určené pro nový italský překlad zaobíral faktickými proměnami v samotné povaze průmyslové produkce i ve způsobech vládnutí, jež využití spekulární sly začínalo umožňovat. V roce 1988 jsem v *Komeniádích* ke

společnosti spektaklu jasně prokázal, že předchozí „celosvětová děla spektakulárních úkolů“ mezi soupeřícími říšemi „koncentrované spektakularity“ a „rozprýžené spektakularity“ se mezitím zhroutila, čímž došlo k jejich splnutí ve společné formě „integrovane spektakularity“.

Toto splnutí lze povšechně shrnout tak, že poopravíme tezi 105, která se týkala toho, k čemu došlo před rokem 1967, a dosud rozlišovala předchozí formy podle jistých protikladných praktik. Protože se „velké schizma“ třídní moci završilo smířením, je nutno říci, že sjednocená praxe integrovane spektakularity v současnosti „uskutečnila ekonomickou proměnu světa“ a *zdrojeň*, „policijními prostředky změnila vnímání“. (Policie sama je za daných okolností zcela nová.)

Svět se nakonec mohl prohlásit za oficiálně sjednocený jedině proto, že v celosvětové ekonomicko-politické skutečnosti k tomuto splnutí došlo již předtím. Stalo se tak rovněž proto, že situace, do níž oddělená moc v univerzálním měřítku dospěla, je tak závažná, že tento svět se musel co nejdříve sjednotit a podílet se jako jediný blok na téže konsenzuální organizaci světového trhu, *zplňovaného* a spektakulárně garantovaného. Tento svět se však nakonec nesjednotí.

Totalitární byrokracie, „náhradní vládnoucí třída tržní ekonomiky“, nikdy příliš nevěřila ve svůj osud. Věděla, že je „rozvojovou formou vládnoucí třídy“ a chtěla být lepší. Teze 58 už před dlouhou dobou zavedla následující axiom: „Spektákl má své kořeny v půdě ekonomiky, jež se stala ekonomikou nadbytku, a právě tam se rodí plody, jež nakonec spějí k ovládnutí spektakulárního trhu.“

Tato vůle k modernizaci a sjednocení spektaklu, spojená se všemi ostatními aspekty zjednodušování společnosti, vedla v roce 1989 k tomu, že ruská byrokracie jako jeden muž náhle konvertovala k současné *ideologii* demokracie, tj. k diktátorské svobodě Trhu, mírně uznaním Práv člověka jako diváka spektaklu. Nikdo na Západě se ani jediný den nezamyslel nad významem a důsledky tak pozoruhodné mediální události. Tím se potvrzuje pokrok spektakulární techniky. Bylo možné zaregistrovat pouze zdání jakéhosi geologického otřesu. Tento fenomén je opatřen datem a za jeho dostatečné pochopení se pokládá pouhé opakování velmi prostého signálu – „pád berlínské

zdi“ – jenž je stejně nediskutovatelný jako všechny ostatní *demokratické signály*.

V roce 1991 se objevily první účinky této modernizace v podobě naprostého rozpadu Ruska. Zde se ještě otevřeněji než na Západě ukazuje katastrofální výsledek obecného ekonomického vývoje. Chaos je pouze jeho důsledkem. Všude vystrane táz hrozivá otázka, která pronásleduje svět již dvě staletí: jak přimět chudé k práci tam, kde iluze zklamala a síla se rozložila?

Teze 111, která rozpoznává první symptomy ruského úpadku, ježhož konečného výbuchu jsme byli nedávno svědky, a předpovídá brzký zánik světové „socialistické“ soustavy, která, jak je nyní již možno říci, bude *vymazána z počítačové paměti*, vyslovila tento strategický soud, jehož správnost bude záhy snadné pocítit: „Celosvětový rozklad aliance založené na byrokratické mystifikaci (...) je vposledku tím nejnepříznivějším faktorem pro současný rozvoj kapitalistické společnosti.“

Tuto knihu je třeba číst s vědomím, že byla napsána s výslovným záměrem uskodit spektakulární společnosti. Nikdy v ní nebylo řečeno nic přemířitého.

30. června 1992

GUY DEBORD

I. Zavříšená oddělenost

„A naše doba bezpochyby... dává přednost obrazu před věcí, kopii před originálem, představě před skutečností, zdání před podstatou... To, co je pro ni *posvátné*, je pouhá *iluze*, avšak co je profánní, je *pravda*. Ba posvátnost stoupá v jejích očích v *těže* níže, v níž pravdy ubývá a iluze přibývá, takže *nejvyšší stupeň iluze* je pro ni rovněž *nejvyšším stupněm posvátnosti*.“

Feuerbach, předmluva ke druhému vydání *Podstaty křesťanství*

1

Veškerý život společnosti, v nichž vládnou moderní podmínky produkce, se jeví jako obrovská akumulace *spektáklů*. Vše, co bylo dříve prožíváno přímo, se vzdálilo v reprezentaci.

2

Obrazy, jež se odloučily od každého aspektu života, splyvají ve společném toku, v němž jednota tohoto života již nemůže být znovu ustavena. Skutečnost, chápaná *dílčím* způsobem, se rozvíjí ve své vlastní obecné jednotě jakožto *světový* pseudosvět, jenž je výhradně předmětem nazírání. Specializovanost obrazů světa se v završené podobě znovunalézá ve světě osamostatněného obrazu, ve kterém lhlář obelhával sám sebe. Spektákl v obecném významu, jakožto konkrétní inverze života, je autonomním pohybem ne-živého.

3

Spektákl se prezentuje současně jako společnost sama, jako část společnosti, i jako *nástroj sjednocování*. Jakožto část společnosti explicitně představuje sektor, v němž se soustředí uje veškerý pohled a veškeré vědomí. Právě proto, že tento sektor je *oddělený*, stává se místem oklamání pohledu a falešného vědomí, a sjednocování, které uskutečňuje, není ničím jiným než oficiální řečí zobecněné oddělenosti.

Spektákl není souborem obrazů, nýbrž společenským vztahem mezi osobami, zprostředkovaným obrazy.

Spektákl nelze chápat jako přebujelost světa vidění, jako produkt technik masového šíření obrazů. Je spíše určitou *Weltanschauung*, jež se stala faktickou a materiálně vyjádřenou. Je to jisté vidění světa, které se zobektivizovalo.

Spektákl chápáný ve své totalitě je zároveň výsledkem i projektem stávajícího způsobu produkce. Není doplňkem skutečného světa, není jeho dodatečnou dekorací. Je jádrem irealistického světa, není. Spektákl ve všech svých specifických podobách, ať už jako informace či propaganda, reklama či přímá spotřeba produktů zábavního průmyslu, tvoří současný sociálně dominantní *model* života. Je všudypřítomným potvrzením již *uskutečněné* volby v rámci produkce i spotřeby, která z této produkce přímo vyplývá. Forma i obsah spektaklu jsou bezvýhradným ospravedlněním podmínek a účelů stávajícího systému. Spektákl, jakožto okupace většiny času prožívaného mnoho moderní produkci, je rovněž *neustálou přítomností* tohoto ospravedlnění.

Sama oddělenost tvoří součást jednoty světa, součást celkové společenské praxe, která se rozdělila na skutečnost a obraz. Společenská praxe, před níž se autonomní spektakl staví, je rovněž reálnou totalitou, která spektakl obsahuje. Rozpolcenost této totality však tuto praxi deformuje do té míry, že spektakl se jeví jako její cíl. Řeč spektaklu je tvořena *znaky* vládnoucí produkce, které jsou současně posledním účelem této produkce.

Není možné proti sobě abstraktně stavět spektakl a skutečnou sociální činnost; toto zdvojení je samo zdvojení. Spektákl, jenž převrací skutečnost, je fakticky produkován. Žitá skutečnost je zároveň materiálně zablácena nazíráním spektaklu a sama o sobě přebírá spektakulární řád tím, že mu výlovně přitakává. Objektivní skutečnost je přítomna na obou stranách. Každý takto ustálený pojem je založen pouze na přechodu ke svému protikladu: skutečnost vystává ve spektaklu a spektakl je skutečný. Toto vzájemné odcizení je podstatou a oporou stávající společnosti.

V reálné převráceném světě je pravda momentem nepravdy.

Pojem spektaklu sjednocuje a vysvětluje velkou rozmanitost vnějších fenoménů. Jejich rozdílnosti i kontrasty jsou projevy oné sociálně organizované zdánlivosti (*appearance*), jež musí být sama uznána ve své obecné pravdě. Spektákl chápáný podle své vlastní logiky je potvrzením toho, co se jeví (*appearance*), a *potvrzením* veškerého lidského, tj. sociálního života jako pouhého vnějšího pohledu (*appearance*). Kritika posilující pravdu spektaklu je však odhaluje jako viditelnou *negaci* života; jako negaci života, která *se stala viditelnou*.

Abychom popsali spektakl, jeho formování, jeho funkce a síly, které mají tendenci jej rozkládat, je třeba uměle rozlišovat určité neoddělitelné prvky. Při *analýze* spektaklu mluvíme v jisté míře samotnou řečí spektakularity, a to v tom ohledu, že se přesouváme na metodologickou půdu společnosti, jež se spektaklem vyjadřuje. Spektákl však není ničím jiným než *smyslem* celkové praxe určité společenské-ekonomické formace, její *časovou náplní*. Je dějinným okamžikem, jehož jsme součástí.

12

Spektákl se prezentuje jako nezměrná pozitivita, jež je nediskutovatelná a nepřístupná. Nerfík nic víc než „co se jeví, to je dobré, a co je dobré, to se jeví.“ Postoj, který principiálně vyžaduje, je ono pasivní přijímání, kterého *de facto* již dosáhl tím, že se jeví bez námitek, svým monopolem na zjevnost (*appearance*).

13

Bytostně tautologický charakter spektáklu plyne z prostého faktu, že jeho prostředky jsou současné i jeho cílem. Je nikdy nezapadajícím sluncem ozařujícím říši moderní pasivity. Pokrývá veškerý povrch světa a bez omezení se vyhřívá na výsluní vlastní slávy.

14

Společnost založená na moderním průmyslu není nahodile či povrchově spektakulární, nýbrž je fundamentálně *spektákloná*. Ve spektáklu, obrazu vládnoucí ekonomiky, není cíl ničím, kdežto vývoj je vším. Spektákl nechce dospět k něčemu jinému než k sobě samému.

15

Spektákl jakožto neodmyslitelná příkrasa předmětů, jež jsou v současnosti produkováni, jako obecný výklad racionality systému či pokročilý ekonomický sektor, jenž přímo utváří obrovské a stále narůstající množství obrazů-předmětů, je *hlavní produkci* současné společnosti.

16

Spektákl si podrobujeme živé lidí v té míře, v jaké si je celkové podrobnosti ekonomika. Není ničím jiným než ekonomikou vyvíjející se pro sebe samu. Je věrným odrazem produkce věcí a nevěrnou objektivací těch, kdo produkují.

6

17

První fáze nadvlády ekonomiky nad sociálním životem zavlekla do definice jakéhokoli lidského uskutečnění očividnou degradaci *byť* na *mít*. Současná fáze, spočívající na celkové okupaci sociálního života nahromaděnými výsledky ekonomiky, vede ke všeobecnému posunu od *mít* k *jevit* se, z nějž jakékoli konkrétní „mít“ musí čerpat svou bezprostřední prestiž i nejposlednější funkci. Jakákoli individuální skutečnost se zároveň stala skutečností společenskou, přímo závislou na společenském působení a jím utvářenou. Je jí povoleno jevit se pouze proto, že *není*.

18

Tam, kde se skutečný svět mění na pouhé obrazy, se pouhé obrazy stávají skutečnými bytostmi a účinnými motivacemi určitého hypnotického chování. Spektákl, jakožto tendence *dávat vidět* skrze různá specializovaná zprostředkování svět, který již není přímo uchopitelný, běžně nachází ve zraku privilegovaný lidský smysl, jímž byl v jiných epochách lhat; tento nejabstraktnější, nejsnáze oklamatelný smysl odpovídá zobecněné abstraktnosti současné společnosti. Spektákl však není ztotožnitelný s prostým pohledem, ani pokud se kombinuje s poslechem. Je tím, co umíká lidské činnosti, zpětnému zvažování a korekci lidského díla. Je opakem dialogu. Spektákl se opětovně utváří všude tam, kde se vyskytuje nezávislá *repräsentance*.

19

Spektákl je dědicem veškeré *slabosti* západního filosofického projektu, jenž byl chápáním činnosti, jemuž dominovaly kategorie *vidění*; zakládá se tudíž na neustálém rozvíjení precizní technické racionality, která z tohoto myšlení vzešla. Neuskutečňuje filosofii, nýbrž filosofuje skutečnost. Konkrétní život všech byl degradován na *spekularitní* univerzum.

7

Filosofie, jakožto moc odděleného myšlení a myšlení oddělené moci, sama o sobě nikdy nedokázala překročit teologii. Spektákl je materiální rekonstrukcí náboženské iluze. Spektakulární technika nerozpřýhlá náboženská oblaka, do nichž lidé umísťují vlastní schopnosti, které oddělili od sebe samých: pouze je propojila s jistou pozemskou základnou. I ten nejpozemštější život se tak stává nepřehlédným a nedá se v něm dýchat. Své absolutní odmítnutí, svůj šalebný ráj neodsová na oblohu, ale ubytovává je ve vlastním domě. Spektákl je technickým uskutečněním vykázání lidských schopností do zástvěti; je dokonáním rozpolcení člověka.

V té míře, v jaké se nutnost stává sociálním snem, se i sen stává nutným. Spektákl je ztým snem spoutané moderní společnosti, dávající vposledku najevo pouze svou touhu po spánku. Spektákl je strážcem tohoto spánku.

Skutečnost, že se praktická působnost moderní společnosti odpoutala od sebe sama a vybudovala si ve spektáklu nezávislou říši, lze vysvětlit právě jen tím, že této působivé praxi i nadále scházela soudržnost a že zůstala v rozporu sama se sebou.

U kořenů spektáklu stojí nejstarší společenská specializace – specializace mocenská. Spektákl je tedy specializovanou činností, promlouvající za souhrn ostatních činností. Je diplomatickou reprezentací hierarchické společnosti stojící před ní samou, před společností, v níž je jakákoliv jiná promluva zapovězena. To nejmodernější je zde také tím nejarchaictějším.

Spektákl je nepřetržitým tečením, které současný řád vede o sobě samém, je jeho oslavným monologem. Je to autoportrét moci v době, kdy moc totalitárně řídí podmínky existence. fetišistické zdání čisté objektivní ve spektakulárních vztazích skrývá její charakter vztahu mezi lidmi a mezi třídami: zdá se, že naše okoli ovládají fatální zákony jakési druhé přírody. Spektákl však není nutným produktem technického vývoje považovaného za vývoj *přirozený*. Společnost spektáklu je naopak formou, která si volí svůj vlastní technický obsah. I když se může zdát, že spektákl, viděný z omezené perspektivy „masových sdělovacích prostředků“, jež jsou jeho nejdrtivějším povrchovým projevem, zaplavlující společnost coby prostá instrumentalizace, není tato instrumentalizace ve skutečnosti ničím neutrálním, nýbrž sama vyhovuje celkovému samopohybu společnosti. Pokud společenské potřeby doby, v níž se takovému techniky vyvíjejí, nemohou dojít uspokojení jinak než skrze zprostředkování těmito technikami, pokud ke správě této společnosti a k veškerému kontaktu mezi lidmi již nemůže docházet jinak než prostřednictvím této okanzité komunikační sítě, je to proto, že tato „komunikace“ je bytostně *jednosměrná*, takže její koncentrace vede k tomu, že v rukou správy stávajícího systému se nahromadí prostředky, které jí umožňují v tomto determinovaném spravování pokračovat. Zobecněná rozpolcenost spektáklu je neoddelitelná od moderního *státu*, tj. od obecné formy rozpolcenosti uvnitř společnosti, jež je produktem dělby společenské práce a orgánem třídní nadvlády.

Oddělenost je alfa i omegou spektáklu. Institucionalizace společenské dělby práce a vytvoření tříd vybudovaly prvotní posvátné nazírání, mytický řád, do něž se veškerá moc od samého počátku odívá. Posvátno ospravedlnilo kosmické i ontologické uspořádání, které odpovídalo zájmu pánů, vysvětlilo a přikrášlo to, co společnost *učinit nemohla*. Všechna oddělená moc tedy byla spektakulární, avšak jednoduše přitakání takovému nehybnému obrazu znamenalo pouze to,

že chudobě reálné sociální činnosti – a tato chudoba byla dosud velkou měrou pocítována jako jednotný úděl – bylo společně přiznáno jisté imaginární prodloužení. Moderní spektakl naproti tomu vyjadřuje to, co společnost *učinit má*, ovšem v rámci tohoto výrazu se *umožňuje* staví absolutně proti *možnému*. Spektákl je uchováváním nevědomosti v praktické změně podmínek existence. Je svým vlastním produktem a sám stanovil svá pravidla: jedná se o pseudoposvátno. Ukazuje, čím sám *je*: oddělenou silou rozvíjející se v sobě samé, v narůstání produktivity prostřednictvím neustálého třbení dělby práce do podoby rozdělení gest, jež jsou pak ovládána nezávislým pohybem strojů; silou, která pracuje pro neustálé se rozšiřující trh. Všecké společenství a veskerý smysl pro kritičnost se rozpustily v odvíjení tohoto pohybu, v němž síly, které mohly narůst tak, že se od- dělávaly, se dosud vzájemně *nemálemly*.

26

Se zobecněným oddělením pracujících od produktu jejich práce se ztrácí jakýkoli jednotný pohled na vykonanou činnost, jakákoli přímá osobní komunikace mezi těmi, kdo produkují. S postupující akumulací oddělených produktů a koncentrací produktivního procesu se jednota a komunikace stávají výsadním atributem řízení systému. Úspěchem ekonomického systému oddělenosti je *proletarizace* světa.

27

Základní zkušenost, spojená v přírodních společnostech se základní prací, se nyní – ve vyhočeném bodě vývoje systému – díky úspěšnosti oddělené produkce jakožto produkce odděleného přesouvá k ne- práci, k nečinnosti. Tato nečinnost však není nijak osvobozená od produktivní činnosti; je na ní závislá, je neklidným a obdivným podrobením se nutnostem a výsledkům produkce; je sama produktem své racionality. Svoboda nemůže existovat mimo činnost a v rámci spek- táklu je všechna činnost popřena, neboť reálná činnost byla bezvý- hradně využita za účelem globálního vybudování tohoto výsledku. Současně „osvobození práce“ a rozšiřování volného času v žádném

10

případě není osvobozováním v rámci práce ani osvobozováním světa utvářeného touto prací. Žádný aspekt činnosti ukradené v rámci práce nelze znovu nalézt v podrobení se jejímu výsledku.

28

Ekonomický systém založený na izolaci je *krutovou produkcí izolace*. Izolace zakládá techniku a technický proces zase na oplátku izoluje. Všechny *stárky vybrané* spektakulárním systémem – od automobilu až po televizi – představují rovněž jeho zbraně sloužící k trvalému po- silování podmínek izolace „osamělých davů“. Spektákl se stále kon- krétněji shledává s vlastními předpoklady.

29

Původ spektaklu spočívá ve ztrátě jednoty světa a nestvůrná expanze moderního spektaklu vyjadřuje celkovost této ztráty: abstrakce každé specifické práce i obecná abstrakce souhrnné produkce se dokonale vyjadřují ve spektaklu, jehož *konkrétním způsobem bytí* je právě abstrakce. Ve spektaklu se určité části světa *reprezentují* tvář v tvář světu a je mu nadřazena. Spektákl není než společnou řečí této oddělenosti. Diváky (*spectateurs*) spojuje pouze nezvratný vztah právě k onomu centru, které udržuje jejich izolovanost. Spektákl sjednocuje oddě- lené, ale sjednocuje je *jakožto oddělené*.

30

Odcizení diváka ve prospěch nazraného předmětu (jež je výsledkem jeho vlastní nevědomé činnosti) se projevuje následovně: čím více nuzná, tím méně žije; čím více svoluje k tomu, že se bude rozpozná- vat v dominantních obrazech potřeby, tím méně chápe vlastní exis- tenci a touhu. Vnějšíkovost spektaklu ve vztahu k jednotlivému člověku se zjevuje v tom, že jeho vlastní gesta již nenáleží jemu, nýbrž ně- komu jinému, kdo mu je zprostředkovává. Divák se proto nikdy necítí doma, neboť spektakl je všude.

11

31

Pracující neprodukuje sami sebe, produkují určitou nezávislou sílu. *Úspěch této produkce, její nadbytek, se k tomu, kdo produkuje, navrácí jako nadbytek vyvolání.* Jak se jeho odcizené produkty akumulují, veškerý čas i prostor jeho světa mu začíná být cizí. Spektákl je mapou tohoto nového světa, mapou, jež přesně pokrývá jeho teritorium. Právě ty síly, které nám unikly, se nám *ukazují* ve vší své působnosti.

32.

V rámci společnosti spektákl odpovídá konkrétní produkci odcizení. Ekonomická expanze je v zásadě expanzí této specifické průmyslové produkce. Když se účelem chodu ekonomiky stává ekonomika sama, odcizení, které se nacházelo v jejím prvotním jádru, nemůže než narůstat.

33

Ačkoli je člověk oddělen od produktu své práce, přesto s čím dál větší účinností produkuje každý detail svého světa, čímž od svého světa začíná být stále více oddělován. Čím více se nyní jeho život stává jeho produktem, tím výrazněji se člověk od svého života odděluje.

34

Spektákl je *kapitál* na takovém stupni akumulace, že se stává obrazem.

II. Zboží jako spektákl

„Zboží je ve své nefalšované podstatě pochopitelné pouze jako univerzální kategorie celého společenského bytí. Teprve v této souvislosti nabývá zvětšení vzniklé zbožním vztahem rozhodujícího významu jak pro objektivní vývoj společnosti, tak pro postoj lidí k ní; pro podřízenost jejích vědomí formám, v nichž se toto zvětšení vyjadřuje. (...) Tato podřízenost se ještě prohlubuje tím, že stoupající racionalizaci a mechanizaci pracovního procesu ztrácí činnost dělníka stále více svůj charakter činnosti a stává se *nazíraným* postojem.“

Lukács, *Dějiny a třídní vědomí*

35

V tomto základním pohybu spektrálu. spočívajícím v tom, že spektakl do sebe zahrnuje vše, co v lidské činnosti existovalo *v tekutém stavu*, aby jej vlastnil ve stavu sraženiny, jako věci, které se staly výlučnou hodnotou díky svému *negativnímu vyjádření* žité hodnoty, rozpoznávané našeho starého nepřítele, který se na první pohled dokáže virtuózně tvářit jako něco triviálního a zcela samozřejmého, ačkoli je naopak nesmírně složitý a plný metafyzických jemností, totiž zbožl.

36

Ve spektrálu, ve kterém je smyslový svět nahrazen vybranými obrazy, jež existují nad ním a jež se současně domohly toho, že je uznáváme jako smyslovost *par excellence*, se absolutně zavisuje princip zbožního fetišismu, tj. skutečnost, že společnost je ovládána „smyslově nadsmyslovými věcmi“.

37

Onen současně přítomný i nepřítomný svět, který spektakl *dává vidět*, je světem, v němž zboží ovládá vše, co je prožíváno. A svět zboží je takto ukazován *takový, jaký je*, neboť jeho pohyb je totožný s *narůstáním vzdálenosti* mezi lidmi i s *oddalováním* lidí od jejich souhrnného produktu.

35

V tomto základním pohybu spektaklu, spočívajícím v tom, že spektakl do sebe zahrnuje vše, co v lidské činnosti existovalo *v tekutém stavu*, aby jej vlastnil ve stavu sraženiny, jako věci, které se staly výlučnou hodnotou díky svému *negativnímu vyjádření* žité hodnoty, rozpoznáváme našeho starého nepřítele, který se na první pohled dokáže virtuózně tvářit jako něco triviálního a zcela samozřejmého, ačkoli je naopak nesmírně složitý a plný metafyzických jemností, totiž *zboží*.

36

Ve spektaklu, ve kterém je smyslový svět nahrazen vybranými obrazy, jež existují nad ním a jež se současně domohly toho, že je uznáváme jako smyslovost *par excellence*, se absolutně zavrhuje princip zbožního fetišismu, tj. skutečnost, že společnost je ovládána „smyslově nadsmyslovými věcmi“.

37

Onen současně přítomný i nepřítomný svět, který spektakl *dává vidět*, je světem, v němž zboží ovládá vše, co je prožíváno. A svět zboží je takto ukazován *takový, jaký je*, neboť jeho pohyb je totožný s *narůstáním vzdálenosti* mezi lidmi i s *oddalováním* lidí od jejich souhrnného produktu.

Ztráta kvality, jež je tak jasně patrná na všech úrovních spekulativní řeči, u předmetů, které vychvaluje, i u chování, které upravuje, nevjadruje nic jiného než základní charakteristiky reálné produkce, jež odsouvá realitu stranou: zbožní forma je bezvýhradně rovna sobě samé, je kategorií kvantitativna. Rozvíjí kvantitativno a sama se nemůže rozvíjet jinde než v něm.

Tento rozvoj, vylučující kvalitatívno, je jakožto rozvoj sám podroben kvalitativnímu přechodu: spektakl je znamením, že tento rozvoj překročil práh *vlastního nadbytku*; z lokálního hlediska to zatím platí jen v některých ohledech, ale rozhodně to již platí v univerzálním měřítku, jež je původním rámcem, k němuž se zboží vztahuje. Existenci tohoto rámce ověřil praktický pohyb zboží, pohyb, v němž se celý svět spojil jakožto světový trh.

Rozvoj produktivních sil byl *skutečnými nevědomými dějinami*, které vybudovaly a pozměnily existenční podmínky lidských uskupení jakožto podmínky přežití a rozšíření těchto podmínek: stal se ekonomickou základnou všeho, co tato uskupení podnikají. Zbožní sektor představoval uvnitř určité přirozené ekonomiky vznik přebytku nad rámec přežití. Produkce zboží, zahrnující směnu různých produktů mezi nezávislými producenty, mohla dlouhou dobu zůstat temeslná, obsažená v okrajové ekonomické funkci, kde je její kvantitativní pravda dosud zamaskována. Když se nicméně střetla se společenskými podmínkami velkého obchodu a akumulace kapitálu, zmocnila se celkové nadvlády nad ekonomikou. Veškerá ekonomika se potom stala tím, čím se v průběhu tohoto dobývání ukázalo být zboží: procesem kvantitativního vývoje. Toto neustálé rozvíjení ekonomické síly v podobě zboží, které proměnilo lidskou práci na práci-zboží, na *namázdání práci*, kumulativně vyúsťuje do nadbytku, v němž je prvotní otázka přežití dozajista vyřešena, ovšem takovým způsobem, že se musí stále

znovu objevovat; pokaždé se klade znovu a na vyšším stupni. Ekonomický růst osvobozuje společnost od přírodního tlaku, jenž si žádal jejich bezprostřední boj o přežití, ovšem tyto společnosti se neosvobodily právě od svého osvoboditele. *Nezávislost* zboží se rozšířila na souhrn ekonomiky, nad níž vládne. Ekonomika mění svět, ale mění jej pouze na svět ekonomiky. Pseudopříroda, ve které se lidská práce odcizila, požaduje, aby se jí donekonečna *složilo*, a tato služba, kterou nesoudí a nezprošťuje viny nikdo jiný než ona sama, si *de facto* získává veškeré úsilí a všechny sociálně přípustné projekty jako své služebníky. Nadbytek zboží, tj. zbožního vztahu, nemůže být ničím víc než *rozšířeným přežíváním*.

V ekonomice, jež ve smyslu materiální základny sociálního života sama zůstávala nepovšimnutá a nepochopená jako něco důvěrně známého, co ovšem není poznáno, se nadvláda zboží uplatňovala nejprve skrytě. Ve společnosti, kde konkrétní zboží zůstává vzácné či nioritní, se zdánlivá nadvláda peněz prezentuje jakožto zplnomocněný vyslanec mluvící ve jménu neznámé síly. S průmyslovou revolucí, manufakturní dělbou práce a masovou produkcí pro světový trh se zboží fakticky objevuje jako síla, která reálně *okupuje* sociální život. A právě tehdy se ustavuje politická ekonomie jakožto dominantní věda a jakožto věda sloužící dominanci.

Spektákl je momentem, kdy zboží dospělo k *celkové okupaci* sociálního života. Nejenže je vztah ke zboží viditelný, ale dokonce již není vidět nic jiného: svět, který vidíme, je světem tohoto vztahu. Moderní ekonomická produkce rozšiřuje svou diktaturu extenzivně i intenzivně. I na těch nejméně industrializovaných místech je její nadvláda již přítomna v podobě několika hvězdných druhů zboží a jakožto imperialistické ovládání ze strany oblastí, které z hlediska rozvoje produktivity stojí v popředí. V těchto pokročilých oblastech je sociální produktor zahlezen nepřetržitým kupením geologických vrstev zboží. Od-

cizená konzumace se v této fázi „druhé průmyslové revoluce“ stává pro masy úkolem tvořícím doplněk odcizené produkce. *Vškerá prodáváná práce* v rámci určité společnosti se na globální úrovni stává *celkovým zbožím*, jež se musí udržovat v oběhu. K tomu je třeba, aby se toto celkové zboží fragmentárně navracelo k fragmentárnímu individu, absolutně oddělenému od produktivních sil fungujících jako celek. A zde se tedy specializovaná věda, jež slouží dominanci, musí sama specializovat: rozděluje se na sociologii, psychotechniku, cybernetiku, sémiologii atd., čímž bdi nad autoregulací všech úrovní procesu.“

43

Zatímco v první fázi akumulace kapitálu „vidí politická ekonomie v *proletáři* pouze *dělníka*“, který musí dostávat minimum nezbytné pro zachování své pracovní síly, a nikdy o něm neuvažuje „s ohledem na jeho volný čas a na jeho lidství“, tato myšlenková pozice vládnoucí třídy se převrátí, jakmile stupeň nadbytku dosažený v produkci zboží vyžaduje přebytek dělníkovy spolupráce. S tímto dělníkem, náhle očistěným od naprostého pohrdání, jež je mu jasně naznačováno všemi způsoby organizace produkce a dohlížení na ni, se najednou den co den, kdykoli se ocitne mimo produkci, pod rouskou konzumenta zdánlivě zachází s úslušnou zdvořilostí, jako s váženou osobou. *Zbožní humanismus* si bere na starost „volný čas a lidství“ pracujících, a to docela prostě proto, že politická ekonomie nyní mluví a musí tyto síly ovládat *jakožto politická ekonomie*. „Završené pořízení člověka“ se takto zmocnilo totality lidské existence.

44

Spektákl je nepřetržitou opiovou válkou, jejímž účelem je ztotožnění statků se zbožím a uspokojení s přežíváním rozšiřujícím se podle vlastních zákonů. Pokud je však konzumovatelné přežívání něčím, co se musí neustále rozšiřovat, je to proto, že nepřestává *obsahovat nouzi*. Pokud mimo rozšíření přežívání není nic, žádný bod, v němž

18

by jeho růst mohl ustát, je to proto, že samo není mimo nouzi, ale že je nouzí, jež se stala bohatší.

45

S nástupem automatizace, která je současně nejpokročilejším sektorem moderního průmyslu i modelem, v němž je dokonale shrnuta jeho praxe, musí svět zboží překonat následující rozpor: technická instrumentizace, jež objektivně ruší práci, musí současně uchovávat *práci jakožto zboží* a jako jediné místo, kde se zboží rodí. Aby automatizace nebo jakákoli jiná, méně extrémní forma zvyšování produktivity práce fakticky nezmensovala nutnou dobu společenské práce v celospolečenském měřítku, je nezbytné vytvořit nové druhy zaměstnání. Terciární sektor, tj. sektor služeb, představuje obrovské rozšíření týlových linií armády distribuce a oslavy současného zboží, mobilizaci pomocných sil, která příhodně navazuje, prostřednictvím samotné skutečnosti potřeb vážících se k tomu či onomu zboží, na nutnost takovéto organizace práce v zázemí.

46

Směnná hodnota se mohla zformovat pouze jakožto činitel užité hodnoty, avšak její vítězství, dosažené vlastními zbraněmi, vytvořilo podmínky její autonomní nadvlády. Zmobilizovala veškeré lidské užívání, vytvořila si monopol na jeho uspokojování a nakonec začala toto *užívání řídit*. Směnný proces se ztotožnil s veškerým možným užíváním, které mu tak bylo vydáno napospas. Směnná hodnota je kon-
dotírem užité hodnoty a nakonec vede válku na vlastní pěst.

47

Ona konstanta kapitalistické ekonomiky, již je *tendence ke snižování užité hodnoty*, rozvíjí novou formu nouze uvnitř rozšířeného přežívání, jež není nijak oprostěno od někdějšího nedostatku, protože při svém donekonečna postupujícím úsilí vyžaduje účast velké většiny lidí jakožto námezdních pracujících a protože každý ví, že se mu musí

19

podříditi nebo zemřít. U opravdových základů přijetí obecné iluze, týkající se konzumace moderního zboží, stojí skutečnost tohoto vydírání, fakt, že užívání i ve své nejkudší podobě (jídlo, bydlení) již existuje jen v zajetí iluzorního bohatství rozšířeného přezívání. Skutečný konzument se stává konzumentem iluzí. Touto fakticky reálnou iluzí je zboží a jejím obecným projevem je spektakl.

48

Užitná hodnota, která byla implicitně obsažena v hodnotě směnné, musí být nyní, v převrácené realitě spektaklu, výslovně proklamována, a to právě proto, že její faktická realita je nahloďována přebujelou zbožní ekonomikou, a protože falešný život si nezbytně žádá pseudospřavedlnosti.

49

Spektakl je jinou tvář peněz – abstraktním obecným ekvivalentem všeho zboží. Pokud však peníze ovládaly společnost jakožto reprezentace ústřední ekvivalence, tj. směnítelné povahy rozličných statků, jejichž užívání zůstávalo neporovnatelné, spektakl je jejich rozvinutím moderním doplňkem, v němž se celý zbožní svět objevuje pohromadě, jakožto obecná ekvivalence toho, čím může celá společnost být a co může činit. Spektakl jsou peníze, na něž se *pouze dluďme*, neboť celek užívání se v něm již směníl za celek abstraktní reprezentace. Spektakl není jen služebním *pseudoužíváním* – sám o sobě je již pseudoužíváním života.

50

V okamžiku výskytu *ekonomického* nadbytku se zkoncentrovaný výsledek společenské práce stává zjevným (*apparent*) a veškerou skutečnost podrobuje zdánlivosti (*appearance*), která je nyní jeho produktem. Kapitál již není neviditelným centrem, řídícím způsob produkce: jeho akumulace je v podobě smyslových předmětů vystavuje i na pefiferii. Společnost v celém svém rozsahu je jeho portrétem.

20

51

Vítězství autonomní ekonomiky musí být zároveň její prohrout. Síly, které uvolnila, ruší *ekonomickou nutnost*, jež tvořila nehybný základ starych společností. Když tento základ nahrazuje nutností nekonečného ekonomického rozvoje, může uspokojování původních a všechně uznávaných lidských potřeb nahradit pouze nepřetržitým vyráběním pseudopotřeb, které se slévají v jedinou pseudopotřebu, již je udržování její vlády. Autonomní ekonomika se však navždy odděluje od hlubinné potřeby, a to právě v té míře, v jaké vystupuje ze *sociálního nevědomí*, které na ni záviselo, aniž si toho bylo vědomo. „Vše, co je vědomé, se opotřebovává. To, co je nevědomé, zůstává beze změny. Nepodléhá však nevědomý obsah sám zkáze, jakmile je uvolněn?“ (Freud)

52

Ve chvíli, kdy společnost odhaluje, že je závislá na ekonomice, je ekonomika ve skutečnosti závislá na ní. Tato podpovrchová síla, která narůstala tak dlouho, až se svrchovaně projevila, rovněž ztratila svou působnost. Kde bylo ekonomické *ono*, musí vystat *já*. Subjekt se může vynořit jen ze společnosti, tj. z boje, jímž tato společnost sama o sobě je. Jeho možná existence je odkázána na výsledek třídního boje, který se odhaluje jako produkt a producent ekonomického základu dějin.

53

Vědomí touhy a touha vědomí jsou shodně oním projektem, který ve své negativní podobě usiluje o zrušení třídy, tj. o to, aby pracující byli přímými vlastníky všech momentů své činnosti. Jeho *opakem* je společností spektaklu, v němž zboží nazírá sebe sama ve světě, který sestrojilo.

21

III. Jednota a rozdělení ve zdánlivosti

"V této zemi probíhá na filosofickém poli nová a živá polemika v souvislosti s pojmy 'jedno' a 'dvě' a, dvě se sjednocují v 'jedno'. Tato debata je bojem mezi těmi, kdo jsou pro materialistickou dialektiku, a těmi, kdo jsou proti ní, bojem mezi dvěma pojetím světa: pojetím proletářským a pojetím buržoazním. Ti, kdo tvrdí, že 'jedno' se dělí na dvě představuje základní zákon všech věcí, stojí na straně materialistické dialektiky; ti, kdo tvrdí, že základním zákonem všech věcí je, dvě se sjednocují v 'jedno', jsou proti materialistické dialektice. Obě strany si mezi sebou vytýčily jasnou demarkační čaru a jejich argumenty jsou v diametrálním protikladu. V této polemice se na ideologické rovině odráží vyhraněný a složitý třídní boj, probíhající v Číně i na celém světě."

Červený praporek, Peking, 21. září 1964

Spektákl, stejně jako moderní společnost, je současně sjednocený a rozdělený. Právě tak jako moderní společnost staví svou jednotu na rozpolcenosti. Když se však ve spektákl vnoří rozpor, začne se mu záhy protřeptávat přetrácením jeho smyslu; na odiv stavěné rozdělení je tedy jednotné, zatímco na odiv stavěná jednota je rozdělená.

Jakožto oficiální rozpor, náležející *de facto* k reálné jednotě, se odehrává boj sil, které se utvořily za účelem spravování jednoho a téhož socioekonomického systému; děje se tak v celosvětovém měřítku i uvnitř každého národa.

Falešné spektakulární boje soupeřících podob oddělené moci jsou zároveň reálné v tom ohledu, že vyjadřují nerovnoměrný a konfliktní vývoj systému. relativně rozporné zájmy tříd či frakcí těchto tříd, které uznávají systém a určují si vlastní podíl na jeho moci. Stejně jako vývoj té nejpokročilejší ekonomiky spočívá ve střetu jistých priorit s jinými prioritami, i totalitární řízení ekonomiky státní byrokracií a situace zemí, které se ocitly ve sféře kolonizace nebo polokolonizace, se vyznačují významnými specifiky, pokud jde o podoby produkce a moci. Tyto rozličné protiklady se mohou ve spektáklu předkládat podle zcela odlišných kritérií, jako naprosto odlišné formy společnosti. Vedle jejich faktické reality coby specifických sektorů však

pravda jejich specifického charakteru spočívá v univerzálním systému, v němž jsou obsaženy: v jednotném proudu, který z celé planety učinil své působiště, totiž v kapitalismu.

57

Společnost, jež je nositelkou spektaklu, neovládá rozvojové oblasti jen na základě své ekonomické hegemonie. Ovládá je *jakožto společnost spektaklu*. Moderní společnost spektakulárně zaplavila sociální povrch každého kontinentu, a to i tam, kde dosud chyběl mate-riální základna. Tato společnost definuje program určité vládnoucí třídy a řídí její utváření. A stejně jako předkládá pseudoboží, po němž lze toužit, nabízí také místním revolucionářům falešné modely revoluce. Vlastní spektakl byrokratické moci, jež ovládá některé průmyslové země, je právě součástí celkového spektaklu jakožto jeho obecná pseudonegace a jeho opora. Přestože spektakl, nahližený ve svých různých místních podobách, jasně ukazuje totalitární specializace so-ciální promluvy a správy, na úrovni globálního fungování systému se tyto specializace rozpouštějí v *celosvětové dělbe spektakulárních úkolů*.

58

Dělba spektakulárních úkolů, uchovávací obecnost stávajícího řádu, především uchovává dominantní pol svého vývoje. Spektákl má své kořeny v půdě ekonomiky, jež se stala ekonomikou nadbytku, a právě tam se rodí plody, jež nakonec spějí k ovládnutí spektakulárního trhu navzdory ideologicko-policejním ochranným bariérám jakéhokoli lo-kálního spektaklu, který si činí nárok na soběstačnost.

59

Pohyb *banalizace*, jenž pod třípytími zábavami spektaklu ovládá v ce-lovětovém měřítku moderní společnost, vládné této společnosti také v každém z bodů, v nichž rozvinutá konzumace zboží zdánlivě rozší-řila počet rolí a předmetů, které si lze zvolit. Přezívání náboženství

26

a rodiny – jež zůstává hlavní formou předávání odkazu třídní moci –, a tedy i přezívání morálního útlatu, jež náboženství a rodina zajiš-tují, se může kombinovat coby jedno a totéž s mnohohlavným při-takáním slasti z *tohoto* světa, přičemž tento svět je právě produkován jen jako pseudoslasi, jež v sobě chová útlat. K blaženému přijímání toho, co existuje, se jako jedno a totéž může rovněž připojit čistě spek-takulární revolta: tím se vyjadřuje prostý fakt, že sama nespokojenost se stala zbožím, jakmile začal být ekonomický nadbytek schopen roz-sířit svou produkci i na zpracovávání takovéto suroviny.

60

Fenomén mediální hvězdy, tedy spektakulární reprezentace živého člověka, v sobě soustředí obraz jisté možné role, a tedy i onu bana-litu. Útěl hvězdy spočívá ve specializaci na *zdánlivý (apparent) proží-tek*, je to předmět identifikace s vnějším (apparent) životem bez hloubky, jež musí kompenzovat rozdrbenost fakticky prožívaných produktivních specializací. Hvězdy existují proto, aby znázorňovaly rozmanité typy životních stylů i stylů chápání společnosti, jež mají svobodu k tomu, aby se uplatňovaly *globálně*. Hvězdy ztělesňují ne-dostupný výsledek společenské práce, napodobující její vedlejší pro-dukty, které se magicky přenášejí nad tuto práci coby její cíl: *moc a do-volená*, rozhodování a konzumace, stojí na počátku i na konci ne-zpochybňovaného procesu. Někdy je to vládní moc, jež se personali-zuje do podoby pseudohvězdy; jindy je to konzumní hvězda, nechá-vající se zvolit jakožto pseudomoc nad prožitkem. Ovšem stejně tak jako tyto aktivity hvězdy nejsou skutečně globální, není jim vlastní ani žádná rozmanitost.

61

Činitel spektaklu, inscenovaný v podobě hvězdy, je protikladem in-dividua, nepřitelem individua, a to jak sám v sobě, tak stejně oči-vidné i u druhých. Protože vstoupil do spektaklu jako identifikační vzor, vzdal se jakékoliv samostatné kvality a sám se ztotožnil s obec-ným zákonem poslušného následování běhu všech věcí. Jakkoli hvěz-

27

Pod spektakulárními protiklady se skrývá *jednota bíd*. Jestliže rozličné formy téhož odcizení mezi sebou soupeří pod maskou absolutní volby, je tomu tak proto, že jsou všechny vystavěny na vytěsňování reálných rozporů. Spektákl – v souladu s nutnostmi specifického stadia bíd, které popírá a udržuje – existuje v *koncentrované* nebo v *rozptýlené* podobě. V obou případech není ničím jiným, než obrazem šťastného sjednocení, obklopeného bezútěšností a děsem, ob-razem nacházejícím se v poklidném středu neštěstí.

Koncentrovaná spektakularita je bytostně spjata s byrokratickým kapitalismem; jako techniku státní moci ji však lze importovat i do z-ostalejších smíšených ekonomik, anebo ji aplikovat v určitých mo-mentech krize rozvinutého kapitalismu. Byrokratické vlastnictví je ve skutečnosti samo koncentrované v tom smyslu, že jednotlivý byrokrat má k vlastnictví celkové ekonomiky vztah pouze prostřednictvím by-rokratického společenství a pouze jakožto jeho člen. Také méně roz-vinutá produkce zboží se prezentuje v koncentrované podobě: zboží, kterým byrokracie disponuje, je souhrnná společenská práce a to, co tato byrokracie prodává společnosti zpět, je její celkové přežití. Dik-tatura byrokratické ekonomiky nemůže vykořisťovaným masám ne-chat žádný významnější prostor volby, neboť si všechno musela zvo-lit sama a jakákoli jiná vnější volba, ať už se týká stravování nebo hudby, již tedy znamená volbu jejího naprostého zničení. Tuto dik-taturu musí provázet permanentní násilí. Její spektákl vnucuje obraz dobra, který shrnuje vše, co oficiálně existuje, a zpravidla se koncent-ruje v jediném člověku, jenž je garantem jeho totalitární soudržnosti. S touto absolutní hvězdou se každý musí magicky ztotožnit, anebo zmlzet. Jedná se totiž o vládce ne-konzumace všech ostnů, o hero-ický obraz přijatelného smyslu absolutního vykořisťování, jímž je ve skutečnosti prvotní akumulace, urychlená terorem. Musí-li se každý Číňan učit Maa, a tedy se jím stát, je to proto, že *neexistuje nic ji-*

da v oblasti konzumu z vnějšího pohledu představuje zobrazení růz-ných typů osobnosti, ukazuje každý z těchto typů jako něco, co má stejný přístup k celku konzumace a co v něm obdobným způsobem nalézá štěstí. Hvězda v oblasti rozhodování musí disponovat kom-pletní zásobou přípusných lidských kvalit. Oficiální rozdíly mezi ni-mi jsou takto zrušeny oficiální podobností, jež je předpokladem jejich vynikání ve všem. Chruščov se stal generálem, rozhodujícím o bitvě u Kurska, ovšem nikoli na místě, nýbrž při dvacátém výročí, když již byl hlavou státu. Kennedy zůstal řečníkem tak dlouho, že proslvil chvalořeč nad vlastním hrobem, protože Theodore Sorensen i v tomto okamžiku pro jeho nástupce nadále sepsával proslovy ve stylu, který měl takový význam při rozpoznávání osobnosti zesnulého. Obdivu-hodní lidé, v nichž se ztělesňuje systém, jsou dobře známi kvůli tomu, že nejsou tím, čím jsou: každý ví, že velkými lidmi se stali tím, že klesli pod úroveň toho nejméně významného individuálního života.

Falešná volba v rámci spektakulárního nadbytku, volba spočívající v souběžné existenci konkurenčních a solidárních spektáklů stejně jako v souběžné existenci rolí (principiálně vyznačovaných a nese-ných určitými předměty), jež se zároveň navzájem vylučují i překřý-vají, se rozvíjí v boji přeludných kvalit, které mají podněcovat hor-livé přitakávání kvantitativní trivialitě. Takto se znovu rodí prastaré falešné opozice, regionalismy či rasismy, jejichž úkolem je přeměňo-vat vulgárnost hierarchických pozic v konzumaci na smyšlenou on-tologickou nadřazenost. Takto se znovuvtváří nekonečná řada směš-ných střetů, roznécující jakýsi rádobý hravý zájem, a to od sportov-ních soutěží až po volby. Všude, kde se nastolila konzumace založená na nadbytku, se mezi klannými rolemi dostává do popředí zásadní spektakulární protiklad mládeže a dospělých: úspěšného, pána svého života, už totiž nikde nelze najít, a mládí, tedy změna toho, co exis-tuje, není nikterak vlastností těch lidí, kteří jsou nyní mladí, nýbrž je to vlastnost ekonomického systému, kapitalistické dynamičnosti. Jsou to *věci*, jež vládnu a jež jsou mladé; věci, jež se samy vytlačují a nahrazují.

něho, čím by člověk měl být. Kde vládne koncentrovaná spektakularita, vládne také policie.

65

Rozprýlená spektakularita je spjata se zbožním nadbytkem, s nímž nenarušovaným rozvojem moderního kapitalismu. Každé jednotlivé zboží je zde ospravedlněno ve jménu velkoleposti souhrnné produkce předmětů, jejíž spektakl představuje jakýsi apologetický katalog. Na scéně sjednoceného spektaklu, jenž je součástí ekonomiky nadbytku, se předtlačují nesmířitelná tvrzení; stejným způsobem pak různé hvězdné druhy zboží souběžně podporují své rozporné projekty uspořádání společnosti, přičemž automobilový spektakl usiluje o dokonalejší dopravní provoz, ničí stará městská centra, zatímco spektakl města samotného potřebuje určité čtvrti jako muzea. Uspokojení, jež je samo o sobě již problematické a o němž se má za to, že náleží ke *konzumaci celku*, je ihned falzifikováno v tom ohledu, že reálný konzument se může přímo dotknout pouze po sobě následujících zlomků onoho zbožního štěstí, zlomků, v nichž je kvalita připisovaná celku pokaždé očividně nepřítomná.

66

Každé jednotlivé zboží bojuje samo za sebe, nemůže uznat jiná zboží a chce se všude prosadit, jako kdyby bylo zbožím jediným. Spektakl je tedy epickým zpěvem o tomto střetu, zpěvem, který žádný pád Troje nemůže ukončit. Spektakl neopěvuje muže a jejich zbraně, ale jejich zboží a vášně. Každé zboží, následující svou vášně, v tomto slepém boji *de facto* nevědomky uskutečňuje něco vyššího: zboží se stává světem, což splývá s tím, že svět se stává zbožím. Jakousi *lstí zbožního rozumu* se tak *jednatlivost* zboží tímto bojem opotřebovává, zatímco zbožní forma směřuje ke svému absolutnímu uskutečnění.

67

Uspokojení, které nadbytečné zboží již nemůže poskytnout svým užíváním, se začne vyhledávat v uznání jeho hodnoty jakožto zboží: jde

30

o užívání zboží, které si vystačí samo o sobě, a ze strany konzumenta se jedná o nábožné vytržení nad svrchovanou svobodou tohoto zboží. A tak se rychle šíří vlny nadšení pro určitý produkt, podporovaný a posilovaný všemi informačními prostředky. V nějakém filmu se objeví nový styl oblékání; časopis zakládá kluby, které zase propagují rozličné doplňkové produkty. Fenomén tzv. *gadgets* vyjadřuje fakt, že ve chvíli, kdy záplava zboží sklouzává k absurdnosti, se sama absurdnost stává specifickým zbožím. Kupříkladu v reklamních přívěscích na klíče, které se již nekupují, ale dostávají se jako dárky doprovázející nákup luxusních předmětů, anebo se stávají směnným artiklem, čímž přesahují svou vlastní síru, lze rozpoznat projev mystické odevzdálosti transcendentní zboží. Ten, kdo sbírá přívěsky na klíče, jež byly vyrobeny právě proto, aby se sbíraly, hromadí *zbožní odpustky*, oslunivý to znak reálné přítomnosti zboží mezi jeho věrnými stoupenci. Zvěčněný člověk staví na odív důvěrné spjatosti se zbožím. Stejně jako u křesťovských vytržení či záračných vizí v případě starého náboženského fetišismu dospívá i zbožní fetišismus k momentům horečného rozrušení. Jediné užití, které se zde dosud projevuje, je základní užívání podrobenosti.

68

Pseudopotřebu vnucovanou v rámci moderní konzumace nepochybně nelze postavit do protikladu k jakékoli autentické potřebě či touze, jež by sama nebyla formována společností a jejími dějiny. Nadbytečné zboží tu však představuje naprosté přerušení organického vývoje společenských potřeb. Jeho mechanická akumulace uvolňuje určitou *neomezenou umělost*, před níž žijoucí touha zůstává bezbranná. Kumulativní síla nezávislé umělosti s sebou všude nese *falzifikaci sociálního života*.

69

V obraze společnosti, sňatné sjednocené konzumaci, je reálné rozdělení pouze *odsouhlaseno* až do další nenaplněnosti související s tím, co lze konzumovat. Každý jednotlivý produkt, který musí představovat

31

nadějí na ošlivou zkratku, již se konečně dospěje do zaslíbené země neomezené konzumace, je sám obřadně prezentován jako produkt jedinečný a rozhodující. Avšak stejně jako v případě okamžitého rozšíření módy aristokraticky vyhlížejících křesťanských jmen, jejichž nositeli se posléze stanou téměř všichni jednotlivci téhož věku, i předmět, od něhož se očekává jedinečná moc, mohl být předložen k masovému zbožňování jen proto, že byl vyroben v dostatečně velkém množství exemplářů, aby ho bylo možno masově konzumovat. Prestižní charakter toho kterého produktu vzniká jen proto, že tento produkt se na okamžik dostal do středu sociálního života jakožto odhalené tajemství účelu produkce. Předmět, který byl prestižní ve spektaklu, začne být vulgární v okamžiku, kdy se dostane k určitému konzumentovi, ve stejné chvíli jako ke všem ostatním. Příliš pozdě odhaluje svou bytostnou chudost, jež přirozeně pochází z ubohosti jeho produkce. Vzápětí se však objevuje další předmět, který je nositelem ospravedlnění celému systému a domáhá se uznání.

70

Podvodná povaha uspokojení se sama musí prozrazovat tím, že sama sebe nahrazuje, že sleduje změnu produktů i změnu obecných podmínek produkce. To, co zcela nesydatě ujíší ovalo o své vlastní nepřekonatelné skvělosti, se nicméně v rozptýleném i koncentrovaném spektaklu mění, a jediné samotný systém je tím, co musí být zachováno: Stalina, stejně jako zboží, jež vyšlo z módy, zamítají titíž lidé, kteří je prosazovali. Každá *nová lež* reklamy je zároveň *přiznáním* lži předešlé. Každé zhroucení nějaké postavy ztělesňující totalitní moc odhaluje *iluzorní společenství*, jež ji jedním hlasem schvalovalo a které nebylo ničím jiným než shlukem osamělých existencí bez jakýchkoli iluzí.

71

Vše, co spektakl předkládá jako trvalé, je založeno na změně a musí se měnit spolu s jeho základnou. Spektakl je naprosto dogmatický a zároveň nemůže vyústit do žádného pevného dogmatu.

32

Pro spektakl se nic nezastavuje, je to stav, jenž je pro něj přirozený, a přesto stojí v nejdůslednějším protikladu k jeho sklonu.

72

Nereálná jednota, již spektakl proklamuje, zastírá třídní rozdělení, na němž spočívá reálná jednota kapitalistického produkčního způsobu. To, co nutí producenty, aby se podíleli na výstavbě světa, je rovněž tím, co je od světa odvrací. To, co nastoluje vztahy mezi lidmi osvobozenými od místních a národních omezení, je rovněž tím, co je od sebe vzdaluje. To, co nutí k prohlubování racionality, je rovněž tím, co vyvíjí iracionalitu hierarchického vykořisťování a útlaku. To, co vytváří abstraktní moc společnosti, vytváří i její konkrétní *nesvobodu*.

33